

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ , ਰਾਮਗੜੀਆ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ।)

GURMAT SANDESH

(Monthly News Letter of Ramgarhia Association , Woolwich)

Feb. 2003

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਠਕਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਠਕ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੀਮਤ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸੋ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਪਖੇ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਸ ਹੈ ਪਠਕਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ। - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥੂਰਾ)

ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ “ਸਿੱਖ ਸੁਧਾਰਕ ਲਹਿਰਾਂ” ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਤਿੰਨ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁਧਾਰਕ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਚਾਰ ਲਹਿਰਾਂ ਸਨ: ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਲਹਿਰ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ। ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਭਜਨੀਕ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਪਰ ਧਾਰਮਕ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਬੀੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ। ਨਵੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤਦ ਹੀ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੌਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਿਰਾਵਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਉਸ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਆਗੂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਜਿਹਨੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸਦਾ ਬਾਨੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਝੱਲਦਾ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਹਿਰ ਉਤਨੀ ਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਵੱਧਦੀ ਫੁਲਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਪਿਛੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਪੰਥ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਸਾਂਝੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣ ਗਈ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਮਿਸਲਾਂ ਤੇ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ, ਸੂਰਬੀਰ, ਜੋਧੇ, ਸੱਚੇ-ਧਰਮੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਥਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਬਲ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਾਲ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਸੂਰਬੀਰਤਾ, ਸਚਾਈ-ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਝੱਟ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਖਸ਼ੀ ਰਾਜ ਕਰਕੇ, ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਬਣ ਗਈ, ਪਰ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪਾਸਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਫੋਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ, ਪੂਜਾ-ਪਾਠਾਂ ਤੇ ਵਰਤਾਂ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਸਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ।

ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਹੁਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਤੇ ਆਚਰਣ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਧਰਮ ਤੇ ਗਿਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ। ਇਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਧਰਮ ਵਲੋਂ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਗਿਰਾਵਟ ਸੀ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੇਦਰੀ ਧਾਰਮਕ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੇ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ: ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ ਬਾਬਾ ਬਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ੧੭੯੯ ਤੋਂ ੧੮੬੧ ਈ ਤੱਕ ਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, “ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਫੌਜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਸੰਨ ੧੮੪੧ ਈ (ਸੰਮਤ ੧੮੯੮) ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਛੋਟੀ ਪਿੰਡ (ਜ਼ਿਲਾ ਅਟਕ) ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਬਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੇ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਨੁਦਿਆਨੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਰਾਈਆਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਤਰਖਣ ਦੇ ਘਰ ਮਾਈ ਸਦਾ ਕੌਰ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੮੭੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।”

ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਕਾਇਦਗੀ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ, ਤੇ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਗਾਮੀ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਆਇਆ। ਬਾਬਾ ਬਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਨੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਇਤਨਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਆਪ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਥ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਨੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਘਰੇਲੀ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੇਦਰ ਬਣਾਇਆ। ਹਰ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੂਬਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਹਰ ਤਾਜ਼ੀਲ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਜੱਥੇਦਾਰ ਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇੱਕ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗਏ ਉਥੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਕੂਲ ਤੇ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਏ।

ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਰਹਿਣ, ਸਾਦਾ ਖਾਣ ਅਤੇ ਹੱਥੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਤਹਿਜੀਬ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਨੂੰ ਠੋਸ ਪੁਚਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਖਤਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਤ ਤੇ ਪੜਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਚਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ।

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਮੇਵਾਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਇਤਨੇ ਹਾਮੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਚੋਰੀ ਜਾਂ ਕਤਲ ਦੇ ਇਤਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕਵਾਰ ਇੱਕ ਖੂਨੀ ਬਚ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਹਾਕਮ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਉਸਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਿਆਂ ਪੈਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕਬਾਲ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ।

੧੮੭੦ ਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲਾਹੌਰੀ ਗੇਟ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇ, ਉਥੇ ਗੁਰੂ-ਬਖ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੰਦ ਸੀ। ਲਾਰਡ ਜੌਹਨ ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਸੰਨ ੧੮੪੭ ਵਿਚ, ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਬਖ਼ਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਦੇ ਫੱਟੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਬੁਚੜਖਾਨਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਨੱਟਾ, ਜਿਲਾ ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਬੁਚੜਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਬੁਚੜਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤੇ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਦਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਨੇ ਰਾਏ ਕੋਟ ਦੇ ਬੁਚੜਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਬੁਚੜ ਜਾ ਕਤਲ ਕੀਤੇ। ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਡੇ ਦੇ ਬੁਚੜ ਵੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਮਤ ੧੮੭੧ ਵਿਚ ੧੨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਲਭਣ ਵਿਚ ਮਲੋਰ ਕੋਟਲਾ, ਜੀਂਦ, ਨਾਭਾ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਰਿਆਸਤਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ। ਇਸ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਅੰਜਾਮਾਂ, ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ ਛਾਵਣੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਾਠਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਸਥਾਰ ਪੁਸਤਕ “ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੇਖ - ਸੰਪਾਦਕ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ” ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਫਾਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ੧੧ ਜਨਵਰੀ ਸੰਮਤ ੧੮੭੨ ਈ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਾਘੀ ਦੇ ਮੇਲੇ, ਪਿੰਡ ਰਤ੍ਹਾ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇੱਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਕੜੇ ਜਾਣ - ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ, ਦੋ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ, ਅਤੇ ਬਾਕੀ ੬੬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਲੋਰ ਕੋਟਲੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਰ ਡਗਲਸ ਫੋਰਸਾਈਥ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਬਾਲਾ ਨੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦ ਭੇਜਿਆ। ਪੁਲੀਸ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਰਾਏ ਕੋਟ ਅਤੇ ਮੁਰੀਡਾ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਆਣਪ ਭਰੇ ਉਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਤੇ ਡਗਲਸ ਫੋਰਸਾਈਥ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਪਾਸੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਘੇ ਦਸਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ Regulation III of 1818 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਜ਼ਰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸ ਸਾਥੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਭੇਜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੇ ਰੰਗੂਨ ਛਾਵਣੀ ਭੇਜੇ ਗਏ।

ਰੰਗੂਨ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਅਖੀਰ ਇਸ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਭਰੇ ਵਤੀਰੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਅਮੋਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਗੁਰੂ-ਬਖ਼ਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਭਾਂਵੇ ਸਾਨੂੰ ਵਾਧੂ ਹੀ ਲਗੇ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੇ ਸਨ।

ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਦਾ ਚਮਕਦੇ ਹੀਰੇ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ

ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਚਿੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਜਾਂਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾਵਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਕਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ - ਸੀਸਿਰੋ

ਇਤਿਹਾਸ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ, ਬਿਨਾ ਧੌਲਿਆਂ ਤੇ ਝੁਰਤੀਆਂ ਦੇ ਬੁੱਢਾ (ਸਿਆਣਾ) ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। - ਫੁਰਰ

ਇਤਿਹਾਸ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਚਾਈ ਜਰੂਰੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਥੇ ਸੱਚਾਈ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਰੱਬ ਅਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। - ਸੇਰਵਾਵਰਸ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਅਤੇ ਮੰਗ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਲੜੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਰੂ

ਬਹੁਤੇ ਸਜਣ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮਤਭੇਦ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ੰਕੇ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਮਜਮੂਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਂਗ ਗੁਰਤਾ ਪਦਵੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਹਨ। ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ ਤਾਂ ਹੀ ਭਰਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾਵਲੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਾਸ ਵਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਹਲਾ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰ ਸੁਹਾਗਣੀ ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੁਰਖ-ਸੁਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵੇਖਿਆਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਵਧੇਰੇ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹਾਲ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਪਰ ਹੁਣ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਛੜ੍ਹੀ ਸਬੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿਪਨ ਕੇ, ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ ਪਰ ਛਪੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਥਾਂ ਕ੍ਰਿਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬੂਹ ਨ ਟਰੇ ਦੀ ਥਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸੁ ਸੁਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬੂਹ ਨ ਟਰੇ ਪਾਠ ਹੈ, ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜਬ ਭਭੇ ਦਿਆਲਾ। ਪੂਰਣ ਕਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਗਲਾ, ਹੁਣ ਤਤਕਾਲਾ ਛਪਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਹ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ੧੯੯੫ ਈ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਭਾ ਐਮਿਤਸਰ ਨੇ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਅਸੁਧੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ੩੨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ੧੯੯੭ ਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। (ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਟ੍ਰੇਟਨੋਟ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ) ਇਸਤੇ ਬਾਦ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤਕਾਰੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ੫ - ੭ ਬੀੜਾਂ ਰੱਖਕੇ ਪਾਠਾਂਤ ਵਿਚਾਰੇ ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਵਲ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿਚਿਆ। ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਏਸ ਪਾਸੇ ਕੁੱਝ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਭਰਪੂਰ ਉਦਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਏ ਅਨੂਪਮ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਉਚਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ - ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਉਤੇ ਸੱਚਮੁਚ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ-ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਉਤਮ ਫਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਥੇ ਖੁਦ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਦਾ ਦਰਿਆ ਵਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂਕਿ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸੁੱਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੋ ਇਹ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਠਾਕਰ, ਗੋਪਾਲ, ਬੰਸੀਧਰ, ਯਾ ਲਛਮੀਪਤਿ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖੜਗਕੇਤ, ਅਸਿਧੁਜ ਤੇ ਕਾਲ ਆਦਿ ਬਲਵਾਨ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਦਿਆਨੂ ਕ੍ਰਿਪਾਨੂ ਬਿਆਨਿਆਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਵੀ ਦੱਸਿਆ :

ਨਮੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਣੇ। ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰਮਾਣੇ। ਨਮੋ ਕਲਹ ਕਰਤਾ। ਨਮੋ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪੇ।

ਗਰਬ ਗੰਜਨ ਦੁਸ਼ਟ ਭੰਜਨ, ਮੁਕਤਿ ਦਇਕ ਕਾਮ। ਜਪੁ

ਗੱਲ ਕੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਗਤੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਪੁ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ੩੩ ਸਵਈਏ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹਜਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹਨ। ਵਕਤੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਨਾਲੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

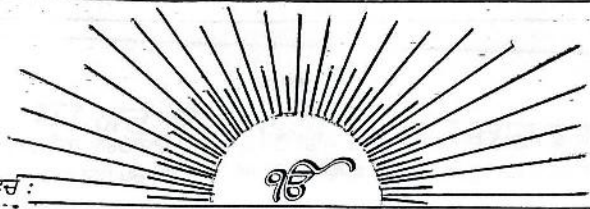
ਸਾਚੁ ਕਹਉ ਸੁਨਿ ਲੋਹੁ ਸਭੈ, ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਇਓ।

੧੯੯੭ ਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ:

ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ੨੭ ਰੱਬ ਲਿਖਤ ਤੇ ਪੰਜ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ:

ਦੀਵਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਭਤਾਬ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਛਪੀ ਬੀੜ, ਛਪਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲੀ, ਛਪਾ ਜੀਰ ਵਾਲੀ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਾਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੧ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਛਪਵਾਈ ਸੀ, ਇਸਦੇ ੨੦੯੮ ਸਫੇ ਸਨ। ਛਪਾ ਐਮਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਇਹ ੧੪੭੮ ਪੰਨੇ ਦੀ ਬੀੜ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾ ਸੁਧਾਈ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਮ-ਸੂਚੀ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ। ੧੧ ਆਦਮੀ ਬਾਕਾਇਦ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ੨੧ ਉਹ ਜੋ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹਿੱਸਾ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ੨੫ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਹੈ।

(ਸਹਾਇਕ ਪੁਸਤਕ : ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸ਼ਨ)

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ

ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਰਿਸ਼ੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹਿਰਨ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਜਗਤ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਬਣਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਐਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਕ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਇੱਕ ਵਿਚ ਮਰਦ। ਸੋ ਰਿਸ਼ੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਮੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਮੱਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਾਂਗ ਵਗਨ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਚਲਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਵੈਦਾਂਤਕ ਮੱਤ : ਵੈਦਾਂਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਹਾਭੂਤ (ਤੱਤ) ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜਗਤ ਕੇਵਲ ਕਲਪਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹੈ।

ਈਸਾਈ ਮੱਤ : ਇਸ ਮੱਤ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਇਸ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਛੇ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਰਚਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ।

ਇਸਲਾਮੀ ਮੱਤ : ਇਸ ਮੱਤ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਕੁੱਝ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਾਇੰਸਦਾਨੀ ਮੱਤ : ਸਾਇੰਸਦਾਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਡਾਰਵਿਨ (Darwin) ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਮ ਲੋਹੇ ਵਾਂਗ ਪੀਘਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦਰਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਠੰਡਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਚਿਕੜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਤੇ ਕੀੜੇ ਮਕੌੜੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਬਨਸਪਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਪਹਾੜ ਆਦਿ ਬਣ ਗਏ, ਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਗਏ।

- (ੳ) ਹਿੰਦੂ ਫਲਾਸਫੀ ਮੁਤਾਬਕ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਰਬ, ਛਿਆਨਵੇਂ ਕਰੋੜ, ਅੱਠ ਲੱਖ, ਤ੍ਰਵੰਸ਼ਾ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।
- (ਅ) ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।
- (ੲ) ਇਸਲਾਮੀ ਮੱਤ ਮੁਤਾਬਕ ਚੌਦਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੇ ਹਨ।
- (ਸ) ਪੱਛਮੀ ਲੋਖਕਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ।
- (ਹ) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕੋਰਨਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ।
- (ਕ) ਵਿਗਿਆਨ ਥਾਮਸ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ।

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਨਾਲ ਪਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੇ ਦੂਰੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਸੂਝਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਉਪਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪੰਗਤੀ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ :

ਜਦਹੁ ਆਪੈ ਥਾਟੁ ਕੀਆ ਬਹਿ ਕਰਤੈ, ਤਦਹੁ ਪੁੰਡਿ ਨ ਸੇਵਕ ਬੀਆ - (ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ, ਪੰ: ੫੫)

ਭਾਵ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੰਡਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਅਥਵਾ :

ਬੀਓ ਪੁੰਡਿ ਨਾ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੁ ਆਪੈ ਕਰੈ। (ਗੋਬ ਮ:੫ - ਪੰ: ੮੬੩)

ਭਾਵ ਕਿ ਰਚਨਾ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕੁੱਝ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਆਓ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਦਸ ਭੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਭਰੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵੱਲ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨੀ ਲਾਭਦੇਹ ਹੈ, ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ :

ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ, ਕਵਣ ਬਿਤਿ ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ। ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ।

ਭਾਵ ਕਿਆਰੰਭ ਵਿਚ ਉਹ ਵਕਤ ਕਿਹੜਾ ਸੀ, ਬਿਤ ਕਿਹੜੀ ਸੀ, ਵਾਰ ਦਿਨ ਕਿਹੜਾ ਸੀ, ਰੁਤ ਕਿਹੜੀ ਸੀ, ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਕਿਹੜਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਉਤੱਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

ਵੇਲ ਨ ਪਾਇਆ ਪੰਡਤੀ ਜਿ ਹੋਵੈ ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ। ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆਂ, ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ।
ਬਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ, ਗੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨ ਕੋਈ। ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਨੀ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ।

(ਭਾਵ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹੜਾ ਵਕਤ ਸੀ, ਕਿਹੜੀ ਬਿਤ ਸੀ, ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਕਿਹੜੀ ਰੁੱਤ ਸੀ, ਕਿਹੜਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ, ਕਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਥਾਂ ਇਸ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬਣਿਆ?)

ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਭਾਂਢੇ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਰਿੜਕਦੇ ਰਹੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਮੱਖਣ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ :

ਜਲੁ ਮਥੀਐ ਜਲੁ ਦੇਖੀਐ ਭਾਈ ਇਹੁ ਜਗੁ ਏਹਾ ਵਸੁ। - ਸੋਰਠ ਮ:੧ - ਪੰ: ੬੩੫)

ਸੋ ਜਗ ਰਚਨਾ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕ ਕੇ ਮੱਖਣ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਕਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਵਨਾ ਭਇਆ, ਪਵਨੈ ਤੇ ਜਲੁ ਹੋਇ।

ਜਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿਆ ਘਟ ਘਟ ਜੋਰ ਸਮੋਇ।

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ -

ਆਦਿ ਕਉ ਕਵਣੁ ਵੀਚਾਰੁ ਕਬੀਲੇ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਤੱਰ ਸੀ -

ਆਦਿ ਕਉ ਵਿਸਮਾਦੁ ਬੀਚਾਰ ਕਬੀਲੇ, ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰੁ ਵਾਸਿ ਲੀਆ। (ਸਿਧ ਗੋਸਟ)

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ -

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਪ੍ਰੰਦੂਕਾਰ। ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਆਪਾਰ।

ਨ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦ ਨ ਸੂਰਜੁ, ਸੁੰਨ ਸਮਾਪਿ ਲਗਾਇਦਾ।

ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ ਨ ਪਾਣੀ। ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ।

ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ ਨਹੀਂ ਸਾਗਰ ਨਦੀ ਨ ਨੀਰ ਵਹਾਇਦਾ।.....

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤ ਉਪਾਇਆ, ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣ ਰਹਾਇਆ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ਼ੁ ਉਪਾਏ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੇ ਵਧਾਇਦਾ। - (ਮਥੁ ਸੋਹਣੇ ਮ:੧)

ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਭ ਆਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਹੈ।

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮਿ ਨਾ ਕਹਿਆ ਜਾਈ।

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ, ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵੰਡਾਈ।

ਜਾਂ

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੇ ਕਵਾਉ। ਓਸ ਤੇ ਹੋਇ ਲਖ ਦਰਿਆਉ।

(ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਆਗਮੀ ਕਿਸੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ - ਐਡੀਟਰ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ

ਭਾਗ 4 - ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵੇਖੋ ਅੰਕ ਨੰ 5

(੯) ੧੭੧੮ - ਜਾਖਲ ਲਾਗੇ ਕਾਨ੍ਹਗੜ੍ਹ ਸ੍ਰ ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਬੀੜ ਹੈ, ਪਤੱਰੇ ੬੮੦। ਸੂਚੀ ਪੜ੍ਹ ਪੋਥੀ ਅਰੰਭ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜੀ। ਇਹ ਕੀਰਤਪੁਰ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਤਤਕਰਾ ਵੀ ਪੰਨਿਆਂ ਸਮੇਤ ਆਦਿ ਬੀੜ ਤੋਂ ਹੂ ਬਹੁ ਨਕਲ ਕਰ ਲੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਰਾਗ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਪੜਰੇ ਤੇ ਸੀ। -ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ।

ਚਲਿਤ੍ਰ ਪੰਜ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ, ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਇਹ ਟਿਪਣੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:-

ਮਹਲਾ ੮ ਅਠਵੇਂ ਜੀ ਕਾ ਨਕਲ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਲਮ ਆਪਣੀ ਹਥੀ ਲਿਖਿਆ ਕਰਤੈ ਪੁਰਖੁ। ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਮਤ ਪਿਛੇ ਛੇਵੇਂ, ਸਤਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਹਾਂਤ-ਕਾਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਇਸ ਬੀੜ ਦੀ ਅੰਤਮ ਤਰਤੀਬ ਇਉਂ ਹੈ :-

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ, ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ, ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ, ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯੇ।
ਇਹੋ ਤਰਤੀਬ ਪਹਿਲੇ ਵਰਤੇ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਤੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੀ।

(੧੦) ੧੭੨੦ - ਇਹ ਬੀੜ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਰਤ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਕਾਬਲ ਹੈ। ਕੁਲ ਪਤੱਰੇ ੭੨੪ ਸੰਮਤ ੧੭੨੦ ਕਤਕੇ ਪਹਲੇ ਪੋਥੀ ਲਿਖ ਪਹੁੰਚੇ। ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਅਫਗਾਨਸਤਾਨ ਦਾ ਸਫਰ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

(੧੧) ੧੭੨੩ - ਆਰਕਾਇਵਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ੧੭੨੩ ਬਿ ਦੀ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

(੧੨) ੧੭੨੮ - ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਸੰਬਤ ੧੭੨੮ ਗਿਰੰਥ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਆ। ਸਿਖੁ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਭੁਲਾ ਚੁਕਾ ਵਾਧਾ ਬਖਸ਼ਣਾ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਮਰਿ ਬਖਸ ਲੈਣਾ। ਬਿਰਦ ਸਦਕਾ ਹਰਿ ਬਾਬ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰਣਾ, ਅਗੈਂ ਇਸ ਜੀਅ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰਣੀ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਇ ਦਰਗਾਹ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰਣਾ, ਸਰਣਿ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਰਖਣਾ। ਏਹੁ ਜੀਉ ਸਾਸਿ ਸਾਂਸਿ ਭੁਲਣ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਬਿਰਦ ਸਦਕਾ ਰਖਿਆ ਕਰਣੀ। ਤੁਸਾਡਾ ਬਿਰਦੁ ਹੈ ਜੀ।

ਇਹ ਬੀੜ ਪਹਿਲੇ ਭਾ ਫੇਰੂ ਲਾਗੇ ਪਿੰਡ ਸਾਰਨ ਕੇ ਸੀ। ਚੰਗੀ ਸੁਧ ਲਿਖਤ ਹੈ, ਵਾਰਾਂ ਉਪਰ ਧੁਨਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। (ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ)

(੧੩) ੧੭੩੧ - ਸੋਦੀ ਹਰਿਵੰਸ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰ। ਪਤਰੇ ੬੦੮। - ਸੰਮਤ ੧੭੩੧ ਬਿ ਜੇਠੇ ਨਾਵੇ ੯ ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਣ ਹੈ।

(੧੪) ੧੭੩੨ - ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਂਮ੍ਰਿਤਸਰ - ਇਹ ਲਾਲਾ ਪਿੰਡੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ, ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਦਰਜ - ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਪੋਹ ੨੩ ਤ੍ਰੇਵੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਪਿਛੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਵਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਵੀ ਹੈ। - ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ

(੧੫) ੧੭੩੨ - ਢਾਕਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬੀੜ ਹੈ, ਨੋਟ ਹੈ -
ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਮਿਤੀ ਅਗਸਤ ਵਦੀ॥੭॥ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ। ਪਤਰੇ ੮੩੬ ਹਨ। -ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ

(੧੬) ੧੭੩੨ - ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੋਢੀ ਸੰਗਤ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੰਚੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਦੇ ੭੦੪ ਪਤੱਰੇ ਹਨ, ਦੂਜੀ ਦੇ ੪੭੮। ਭੋਗ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯਾਂ ਉਤੇ ਹੈ। ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਮਾਘ ਬਦੀ ੧ ਗਰੰਥ ਲਿਖਾ ਪਟਨੇ, ਭੁਲੇ ਚੁਕੇ ਬਖਸ਼ਿ ਲੈਣਾ। ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ੮ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਸੰਮਤ ਹਨ।

(੧੭) ੧੭੩੯ - ਛੋਟਾ ਮਿਰਜਾਪੁਰ (ਯੂ.ਪੀ.) ਕਿਸੇ ਹਲਵਾਈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੀੜ ਹੈ। ਸੰਬਤ ੧੭੩੯ ਮਿਤੀ ਸਾਵਣ ਵਦੀ ਤਿਉਹਸੀ ਗਿਰੰਥ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਖਾਸ ਨੀਸ਼ਾਣ ਵੀ ਹੈ। - ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ

(੧੮) ੧੭੪੨ - ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੇ ਡੇਰੇ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਬੀੜ ਪਈ ਹੈ। ਅਖਰੀ ਪਤੱਰੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ - ੧੭੪੨ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਬੀਤਿ ਪੰਚਮੀ ਸੁਕਰਵਾਰ ਗਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਯੇ ਜੀ।

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੜੇ)

Quest for Peace of Mind

(In the light of Gurbani - divine word of the Gurus)

Modern man is endowed with all the comforts - nay luxuries - of life , yet he is verily not happy. Instead, he lacks peace of mind. Emptiness and vacuum of spirit generally prevail. His inner self is bruised and he is bleeding. It appears that something is woefully wrong in him.

Today, man is living in an atmosphere of mutual distrust, hatred and illwill and there is burning unrest everywhere. It is a pity, indeed, that the world at present is torn asunder by selfishness, invidious distinctions, unhealthy prejudices and strifes.

Time and again, we are faced with the obstinate question: why is it that man today lacks inner happiness, mutual love and trust in an otherwise, rapidly advancing civilisation ? Man is seen drifting farther and farther away from **God** , his Creator. On the whole, mankind is, undoubtedly, in the fatal grip of materialism. A grave world problem, as to how can man be rescued from its clutches to enable him to stage a comeback into the realm of peace and happiness - his heritage - is agitating all serious and sane minds.

Indeed, the life of the average man flows out in a deadly stream of monotony. The eternal treadmill of eating, sleeping and working goes on till a man ultimately finds himself physically spent up and spiritually bankrupt. Charmed by the fascination of the materialistic world and lost in the wilderness of **Sansara** he gives little or no thought to the eternal values of life. Is it not a tragedy that the precious span of man's life is frittered away without achieving the purpose for which he is created ?

The purpose of human life is to blossom like a flower with joy everlasting, by abiding in the **True Source** of its being, and emit its fragrance and sweetness all round. He who keeps his soul in tune with the **Infinite** is like the flower which has its roots in the earth, but looks up to heaven.

Man, by nature, seeks happiness. But in his ignorance he is allured by passions and pleasures of senses. As the birds of the air fall upon the grain scattered underneath the hunter's net and they are caught and become helpless, even so with the man. In his ardent pursuit of sensual gratifications, he is easily entrapped by greed and is victimised by infatuation. Attachment to earthly possessions narrows his vision and his vanity accentuates his sense of **Ego** which is undoubtedly the barrier between him and **God**.

Thus the ignorant man fails to grasp the meaning and purpose of his life. Without the right knowledge of his own true nature and that of the **True Source** of his being, man's life is barren and is void of the fertility of infinite peace and joy. But some young men , of exuberant fancy, are apt to imagine that could a man possess all earthly desireables: health, wealth, beauty, talent, power and fame - with such other minor ingredients, he would have all that is required for a perfectly satisfied life.

But no, not so. The most important element of all is the **Peace of Mind**, lacking which, each possession becomes hideous torment, and the schedule of mortal goods as a whole, an intolerable burden.

Health is commonplace. Wealth is with many. Talent and beauty God gives to not a few. Power and fame are not rare. But **Peace of Mind** - God's final gift of approval, the fondest sign of His Love, He bestows it charily. It descends upon those blessed souls that are imbued with Love of God, the Creator. Peace of Mind is the characteristic mark of God Himself and it has always been the true goal of the considered life.

But modern man is devoid of the love of God. Stricken by psychic anxieties, cloven by emotional conflicts, beset by economic insecurities, assailed by political doubts and cynicism, man of today is a peculiarly plucked rooster as he struts along the path of civilisation.

Those who are endowed with riches and appear to be happy, do none the less suffer from ailments of many kinds and have a life ever cankered with care and anxiety. They suffer for their very abundance, and more often than not, they indulge in luxuries and sensual enjoyments until they feel defeated by the demonic influence of their own power and scorched in the fires of their baser passions.

When luxury and pleasure become a disease, pain and suffering may sometimes come as a remedy from Heaven. Adversity may be a blessing in disguise, awakening the sleeping mind. Man may then try to get out of the wilderness of their sensual cravings. It is then that one begins his quest for Reality and Truth in right earnest and seeks happiness and peace. For no wordly man is really happy, however, rich he may be.

The life of the common man is invariably not one of tranquility. Sometimes he is to face the misery and worry of tangled interpersonal family relations.....the infirmity and frustration of old age are unbearable and the fear of death is always haunting him.....Is there any soothing remedy for the burning ills of life? These are the problems of the seeker of Truth.

To what then shall we turn to achieve the shock-proof balance of mind? Not to alcoholic drinks - though excessive drinking does drown the sorrows of life, not to tablets for sedative repose though most of the people in the west frequently use them to get over their woes and worries. Neither shall we find peace in furious pursuit of wealth, which slips like quicksilver through our grasping fingers. Where then shall we look, at what bar shall we sue, what posture shall we take, what principles invoke, in the endless, basic and all important quest for Peace of Mind?

Worthy question, deserving of thoughtful sincere answer. The key to the problem is to be found in Guru Arjun's **Sukhmanti - Psalm of Peace Eternal.** :

"My friends, O good people!
Aspiring to have peace of mind,
Abandoning all other ways, devote yourselves unto God;
Live, live ye in constant consciousness of His Divinity;
Thus peace-eternal shall be thine.
Sing His praises yourselves,
And give earnest advice to others to do the same,
This love-lit devotion will take ye across the sea of life
Without the light of love, there is pain, suffering and a hell of it.
Devotion means eternal life, bliss and union with the Beloved;
It upholds even those sinking in sin - nay even drowned ones;
All troubles, all sorrow cease, nay even these are rooted out;
If ye lovingly and consciously repeat, O Nanak,
The Name of the Lord,
Who is the Treasure-House of all excellences." (Guru Arjan: Sukhmanti)

Thus speaks Guru Nanak:

"If a man sings of God and hears of Him
And lets love of God sprout within him,
His all sorrow shall depart,
And in the soul, God will create abiding peace." (Translated from Jap ji sahib)

At another place he says:

"Everyone seems worried and care-ridden;
He alone gets peace and becomes care-free
Who cherisheth One God in his heart." (Translated Dakhni Onkar)

Indeed, in every age, poets, prophets and mystics have humbly acknowledged that all peace proceeds from God, and that to find it, we must find Him.....Man gropes in darkness, and in pursuit of peace and happiness makes countless efforts, but to no avail. If, however, by good fortune, a seeker of Truth comes in contact with a person who has the living experience of Spirit of God in man, he gets right guidance and faith comes to him.

Such God-blessed souls are always meek and sweet and free from the tentacles of egoism. They do not assert themselves. Nor do they seek glorification. They always sing the praises of the Lord and exhort others to do the same. He who himself has realized the Truth, he leads others to the same goal. He expects no remuneration for what he does. His activity is based on love and sympathy. The distinctive sign of such a saint is:

"He who never forgetteth God, even for a moment
And whose mind ever cherisheth the Lord's Name
Blessed is he, Nanak;
For perfect saint is he alone." (Translated)

When an aspirant comes into association of such a spirit-born person, he begins to practise the presence of God consciously repeating His Name and singing His glories. He begins to live by **Gurbani** - the Divine Word, that proceedeth out of the mouth of the Lord. Those who fail to live by **Gurbani** suffer spiritual starvation.

Reader's Response

In the previous issues of Gurmat Sandesh we have published letters and comments from our readers. With every issue of Gurmat Sandesh we receive telephone calls of appreciation and very useful comments for future issues. Amongst our well-wishers and avid readers is Mr Dilbag Singh Phull of Birmingham; he is a retired teacher from Kenya, and is a keen observer of the Internet and scours the *Sikhnet* regularly. Mr Phull has sent us some very useful material related to Sikhism, which will be published in the Gurmat Sandesh for the benefit of our young Sikh readers. However, we are printing below one of his contributions which is very thought provoking. We are also grateful to another sincere well-wisher, S. Swarn Singh Riat of Bromley Kent, who has very kindly sent us a brief history of the much talked about Gurdwara at Makindu, in Kenya. This will be published in a special issue of Gurmat Sandesh, both in English and Panjabi along with some old photographs. Enjoy the following:

“ Funny how.....

Funny how £10 looks so big when we take it to the Gurduara, but so small when we take it to the shop.

Funny how long 1 hour is when we are serving in the Gurduara, but how short when we are watching T.V.

Funny how laborious it is to read a page of SRI GURU GRANTH SAHIB JI, but how easy to read 200 pages of a best selling novel.

Funny how we believe what the newspaper says, but question what SRI GURU GRANTH SAHIB JI says.

Funny how we need 2 or 3 weeks to fit a Gurduara programme into our schedule, but have no problem adjusting for a social event at the last minute.

Funny how we get thrilled when a football game goes into extra time, but are irritated when a Gurduara programme is longer than usual.

Funny how we scramble to get a front row seat at a sporting event, but scramble to get to the back row at the Gurduara.

Funny how difficult it is to share the God's word with others, but how simple it is to spread rumours.

Funny how everyone wants to go to heaven, provided they don't have to believe or do anything.

Funny, isn't it? Or is it funny at all?”

Mr Dilbag Singh's foot note in his letter, regarding the above, reads:

“ It was posted by Rai Singh P on 16.01 03 initially and was apparently received by him as an email, the original author being unknown.”

Does Sikhism insist on faith ?

When we repose our trust in someone it means that, we have faith in him . For instance, when we send a child to school, it is on account of our faith in the value of education. In the matter of love, one has to put faith in the beloved. So faith is not peculiar to religion; it is found in almost every activity of life.

Sikhism insists on this kind of basic faith. Just as you cannot learn to swim unless you get into water, in the same way you can never know spirituality unless you believe in God. and brotherhood of man.

Sikhism emphasises the need of the Guru for spiritual training. Fortunately, The *Guru Granth Sahib* is with us for such guidance. Many seek the solution of their spiritual and temporal problems in the Granth and seek light from *Gurbani* . We thus repose our faith in the Guru, discover the great truths enshrined in his message as our wisdom, acting in the light of *Gurbani*, tells us.

Sikhism enjoins us to love God. We cannot love God if we love ourselves. Ego is at the root of all evil and our sufferings. If we concentrate our minds on God and sing His praises, we subordinate and even drive ego out of our minds we can then acquire those great qualities and virtues, which we associate with God.

Sikhism believes in universal goodness. The Sikh seeks the God's Grace, not only for himself but also for the whole world for he believes in the good of all mankind (*Sarbat da bhala or Recognise the Oneness of the whole human race*). This sense of fellowship makes him feel at home everywhere and to look on all as friends: *No one is my enemy or a stranger*, Guru Nanak wrote. He thus acquires an optimistic outlook on life.

The need for a Faith is recognised even by the greatest scientists. Indeed, reason alone cannot fathom the mysteries of existence and the Universe. Guru Nanak says: " The intellect cannot grasp what is beyond the bonds of the intellect. Rise above the limited human awareness and you will know of God and His works." Atomic energy and nuclear power have further strengthened the scientists' belief in the unlimited powers of Nature and Providence.

Albert Einstein writes in this connection: " Man does not understand the vast veiled Universe into which he has been cast , for the reasons that he does not understand himself. He comprehends but little of his organic processes and even less of his unique capacity to perceive the world around him, to reason and to dream."

What is humility?

AS God is the Father of all human beings, any slight or insult to anyone is to injure God in every soul. Guru Arjan says: " Know that God dwells in all souls, And so become as the dust of the feet of all."

The antidote for the poison of pride, is humility. The five organs of the senses- eyes, mouth, ears, nose and hands- are located in the upper portion of the body and easily confused by sin. The feet, which are located in the lower part are seldom used in wickedness. In India feet are respected and touched at the time of salutation.

The vain and the arrogant challenge their peers and leaders. They seldom realise that there are other people who are better or more able than they are. They lack feelings of brotherliness. It is the awareness of the human fellowship, which should make one treat all, with decency and consideration.

Encyclopaedia of Sikhism

(Part 4)

Amrit. Amrit is sanctified water used for the BAPTISM of a Sikh. It is prepared by dissolving sugar (*patassa*) in water by means of a two-edged dagger (*Khanda*) while JAPJI, JAPU SAHIB, 10 Swayyas, Benti Chaupai and abbreviated form of ANAND SAHIB are recited by five AMRIT DHARI Sikhs in *Veer Asan* in the presence of Guru Granth Sahib.

Amrit Dhari. A Sikh who has undergone BAPTISM according to the *Rahit Maryada*.

Amritsar. Amritsar is the holy city of the Sikhs. It is the largest city in Panjab and perhaps the most fascinating of all the cities in northern India. It is a centre of commerce, industry and education. Amritsar had modest beginnings. A mud-house was constructed by Guru Amardas who is said to have found on the edge of the Amrit Sarovar (Pool of Nectar) the magical herb which cured a skin disease of his Master, Guru Angad. The Amrit Sarovar remained a village tank until Guru Ramdas, began to carry out the plans of his mentor for a more permanent structure in brick. *Chak, Chak Guru, Guru-ka-Chak Pura* were the names of Amritsar in those days. The Sarovar was surrounded by the houses of the craftsmen from the towns of Patti, Kasur and Kalanaur who came to build the holy place.

The only market was then called Guru-Ka-Bazaar, still known by that name, though more populous. Guru Arjan Dev had the foundation stone of the Golden Temple laid by the renowned Muslim Sufi divine, Hazrat Mir of Lahore in 1645 B.S. Ever since then, the history of Amritsar has been the history of the Golden Temple. Guru Hargobind added the AKAL TAKHT in 1665 B.S. Guru Tegh Bahadur is also said to have visited Amritsar but was not allowed entry into the Golden Temple.

After the final departure of Ahmad Shah Abdali from Panjab, Sikh *Misls* became powerful. However, Amritsar remained an independent town as *Misl* chiefs exercised their control in their own principalities. Before Maharaja Ranjit Singh's acquisition it had a federal government. It was in 1860 B.S. that this town was incorporated in the dominion of Maharaja Ranjit Singh.

The cultural, economic and political development of Amritsar was largely the work of the Maharaja who took great pains to make it the spiritual capital as well as the main commercial and cultural centre of his kingdom, while Lahore remained the political capital.

During the freedom struggle, Amritsar was the scene of *Jallianwala Bagh* massacre. More recently, most of the political movements by Akalis have been directed from here.

Amrit Vaila. Dawn, which has a special significance for the devout SIKHS. According to the ancient Indian system, the time between two consecutive sun rises is divided into eight equal parts each of 3 hours called *pahars*. The *pahar* before sunrise is called *Amrit Vaila*. That this time is auspicious for meditation has been highlighted at a number of places in the ADI GRANTH as for example (i) One must utter the True Name in the early ambrosial morning and must ponder over His Greatness. (p.2) (ii) in the early morning, the conscious mind swells up with joy. (p.146) (iii) The True GURU's Sikh must meditate on the Lord's Name when he gets up at dawn (p.305) and (iv) Utter the Lord's Name in the early morning and attain refuge both here and hereafter (p.743)

(to be continued in future issues, With thanks from Mini Encyclopaedia of Sikhism)

The News Letter is compiled, edited & printed by Pritam Singh Matharu for and on behalf of Sri Gurdwara Sahib, Ramgarhia Association, Woolwich, London S.E.18 6EJ